

ФАКАС І. Б.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін*(Чернівецький навчально-науковий
юридичний інститут Національного
університету «Одеська юридична
академія»)*

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.18>

УЧАСТЬ ПРЕДСТАВНИКА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ З ВИКОРИСТАННЯМ ПІДСИСТЕМ (МОДУЛІВ) ЄДИНОЇ СУДОВО- ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей участі представника у електронному цивільному судочинстві. Автор аналізує поняття «представництво у цивільному процесі» та його значення, види процесуального представництва, підстави його виникнення та припинення.

Досліджено нормативно-правові акти, які регулюють функціонування Єдиної судово-інформаційної телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та її підсистем (модулів), зокрема: «Електронний суд», «Електронний кабінет», відеоконференцв'язок.

Проаналізовано два підходи щодо допустимості/недопустимості звернення до суду з електронним процесуальним документом, який підписаний електронним підписом, шляхом направлення його на офіційну електронну адресу суду з використанням підсистем (модулів) ЄСІТС та без такого використання.

Досліджено особливості оформлення процесуальних документів представниками при зверненні до суду в електронній формі. Сформульовано переваги користувачів, які зареєстрували електронний кабінет в підсистемі «Електронний суд». Проаналізовано способи електронного підтвердження повноважень представників у цивільному судочинстві. Досліджено особливості формування електронного доручення за допомогою підсистеми «Електронний суд», а також оформлення ордеру на підтвердження повноважень представника у разі його генерування через «Особистий кабінет адвоката».

Автор акцентує увагу на відсутності можливості у підсистемі «Електронний суд» довільного формування тексту ордеру та доцільності надання процесуальним представникам в перспективі функцій корегування змісту та форми електронної довіреності.

Сформульовано висновки, в яких зазначено, що завдяки реєстрації електронного кабінету представники у цивільному судочинстві отримують більше можливостей доступу до інформації та сервісів ЄСІТС або її окремих підсистем (модулів). Виявлення недоліків при підтвердженні повноважень представників за допомогою електронного ордеру із підсистеми «Електронний суд», їх виправлення та усунення, дозволить рухатись далі в напрямках, які достатньо гарантують належне відправлення правосуддя.

Ключові слова: цивільне судочинство, електронне судочинство, представництво, законний представник, адвокат, електронний суд, електронний кабінет.

Fakas I. B. Participation of a representative in civil proceedings using subsystems (modules) of the Unified Judicial Information Telecommunication System

The article is devoted to the study of the peculiarities of the representative's participation in electronic civil proceedings. The author analyzes the concept of "representation in civil proceedings" and its meaning, types of procedural representation, grounds for its occurrence and termination.

The normative legal acts that regulate the functioning of the Unified Judicial Information Telecommunication System (JITTS) and its subsystems (modules), in particular: "Electronic court", "Electronic office", video conferencing, were studied.

Two approaches were analyzed regarding the admissibility/inadmissibility of applying to the court with an electronic procedural document that is signed with an electronic signature, by sending it to the court's official e-mail address with the use of ECITS subsystems (modules) and without such use.

Peculiarities of processing procedural documents by representatives when applying to the court in electronic form have been studied. The preferences of users who have registered an electronic cabinet in the "Electronic Court" subsystem have been formulated. Methods of electronic confirmation of the powers of representatives in civil proceedings are analyzed. The peculiarities of forming an electronic power of attorney using the "Electronic Court" subsystem, as well as the execution of a warrant for confirmation of the representative's powers in the case of its generation through the "Personal Cabinet of the lawyer" were studied.

The author focuses on the lack of possibility in the "Electronic Court" subsystem to arbitrarily form the text of the warrant and the expediency of providing procedural representatives with the functions of correcting the content and form of the electronic power of attorney in the future.

Conclusions were formulated, which stated that thanks to the registration of the electronic office, representatives in civil proceedings receive more opportunities to access information and services of the ECITS or its separate subsystems (modules). Identifying deficiencies in confirming the powers of representatives using an electronic warrant from the "Electronic Court" subsystem, correcting and eliminating them, will allow us to move forward in directions that sufficiently guarantee the proper administration of justice.

Key words: *civil proceedings, electronic proceedings, representation, legal representative, lawyer, electronic court, electronic cabinet.*

Вступ. Значення представництва у цивільному судочинстві важко переоцінити, воно насамперед, визначається метою надання правничої допомоги сторонам, третім особам, заявнику, заінтересованій особі. І хоча безпосередній захист прав суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин здійснює суд, процесуальний представник сприяє у визначенні дійсних обставин цивільної справи, її повному та всебічному розгляду та вирішенню.

Із запровадженням Єдиної судово-інформаційної телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), зокрема її окремих підсистем (модулів) «Електронний суд», «Електронний кабінет», відеоконференцз'язок простежується спрощення доступу до правосуддя, можливість представника сформувати електронне доручення чи ордер, а також прискорення розгляду та вирішення цивільних справ. Проте виникають складнощі у розмежуванні способів звернення до суду із вимогами до оформлення процесуальних документів у разі, якщо електронний підпис накладений без використання підсистем ЄСІТС, а також оформленні документів при зверненні до суду в електронній формі.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Загальні питання процесуального статусу представника в цивільному процесі, були предметом достатньо активних наукових досліджень. Так, протягом останніх років процесуальний статус представника у цивільних

справах досліджували такі вчені, як: В.В. Заборовський, Р.Ф. Гонгало, Д.В. Іванчулинець, К.Р. Резворович, К.В. Рябошапка, Ю.Ю. Рябченко, Н.Ю. Сакара, Л.Н. Супрун, Г.О. Світлична, Н.О. Чучкова та ін. Разом з тим, у наукових працях зазначених вчених розглядаються лише загальні питання процесуального статусу представника в цивільному процесі, до окремих ж питань участі представника у цивільному судочинстві із використанням підсистем (модулів) ЄСІТС спостерігається нестача уваги.

Постановка завдання. Завданням статті є дослідження особливостей участі представника у цивільному судочинстві з використанням підсистем (модулів) Єдиної судово-інформаційної телекомунікаційної системи, виявлення переваг та недоліків у користуванні підсистемами (модулями) ЄСІТС, зокрема «Електронний суд», «Електронний кабінет», відеоконференцз'язок.

Результати дослідження. Цивільне процесуальне законодавство України (ст. 58 Цивільного процесуального кодексу України – далі ЦПК України) [1] надає право стороні, третій особі, а також особі, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника. Особиста участь у справі особи не позбавляє її права мати в цій справі представника. Якщо стороною у справі є юридична особа, вона, незалежно від порядку її створення, може брати участь у справі через свого керівника, члена виконавчого органу, іншу особу, уповноважену діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту) (самопредставництво юридичної особи), або так само через представника.

Держава, Автономна Республіка Крим, територіальна громада беруть участь у справі через відповідний орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування відповідно до його компетенції, від імені якого діє його керівник, інша уповноважена особа відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту) (самопредставництво органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування), або через представника [1].

Отже, під представництвом у цивільному процесі розуміють процесуальну діяльність особи (представника) у межах наданих їй повноважень, спрямовану на захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів іншої особи, яка бере участь у справі від імені та в інтересах останньої.

Представник, здійснює процесуальні дії в межах наданих особою, або в окремих випадках законом, повноважень. Представниками в цивільному процесі можуть бути адвокат або законний представник. Якщо розглядається спір, що виник з трудових відносин, а також справи у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років і має цивільну процесуальну дієздатність.

Органи або інших осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, представляють у суді їх посадові особи, крім випадків, коли такі органи та особи є стороною чи третьою особою у справі. Одна й та сама особа може бути одночасно представником декількох позивачів або декількох відповідачів або декількох третіх осіб на одній стороні, за умови відсутності конфлікту інтересів між ними [1].

Таким чином, представником у цивільних справах може бути будь-яка фізична особа (обов'язкова наявність юридичної освіти у цивільного процесуального представника чинним законодавством України не передбачена).

Починаючи з жовтня 2021 року, з того моменту, коли в Україні офіційно запровадили три підсистеми (модулі) ЄСІТС: «Електронний суд», «Електронний кабінет», та відеоконференцз'язок, користування цими підсистемами стає все більш популярним серед учасників судового процесу, в тому числі представників, поступово витісняючи паперову форму участі в судових справах. Як повідомляє Державне підприємство «Інформаційні судові системи», підсистема «Електронний суд» станом на 02 жовтня 2023 року нараховувала 200 тисяч користувачів [2]. Підсистема (модуль) «Електронний суд» є популярною не лише в Україні, а навіть поза її межами. За I кв. 2023 року її використовували понад 324 334 користувачів [3].

Тенденції збільшення користувачів підсистеми «Електронний суд» сприяло набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29.06.2023 р. № 3200-IX (далі – Закон № 3200) [4]. Цим Законом запроваджено з 18 жовтня 2023 р. обов'язкове створення електронного кабінету в ЄСІТС для адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців, арбітражних керуючих, судових експертів, органів державної влади та інших державних органів, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб. Дане нововведення поки що стосується лише юридичних осіб, фізичні особи та фізичні особи-підприємці реєструють свої електронні кабінети в ЄСІТС добровільно.

Таким чином, якщо представником у цивільній справі виступає адвокат, він зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет для подальшої комунікації із судом. Стосовно представників, які беруть участь у розгляді спорів, що виникають з трудових відносин, а також у розгляді справ у малозначних спорах (малозначні справи) чи законних представників, для них реєстрація в ЄСІТС залишається добровільною і вони не зобов'язані мати електронний кабінет.

Такі фізичні особи також мають можливість направити документи на офіційну електронну адресу суду. Реалізувати таку можливість можна двома способами з використанням підсистем ЄСІТС та без такого використання. У першому випадку достатньо зареєструвати електронний кабінет у підсистемі «Електронний суд». Другий спосіб передбачає підписання процесуального документа накладенням електронного підпису, який забезпечує ідентифікацію фізичної особи, але електронний підпис накладений без використання підсистем ЄСІТС. Як зазначає Н.Ю. Сакара, звернення фізичної особи (за виключенням адвокатів та інших, передбачених пунктом 10 Положення про ЄСІТС осіб) до суду через офіційну електронну адресу суду з процесуальним електронним документом, який підписаний електронним цифровим підписом, є належним та правомірним способом безпосереднього звернення до суду, що ототожнюється із безпосереднім зверненням до суду через канцелярію або традиційними засобами поштового зв'язку і має кваліфікуватися саме як безпосереднє звернення до суду [5].

Таки чином, вимога про звернення до суду через підсистеми Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи є обов'язковою лише для тих осіб, які визначені ч. 6 ст. 14 Цивільного процесуального кодексу України, а також поширюється на осіб, які добровільно зареєстрували офіційні електронні адреси в підсистемі «Електронний суд» ЄСІТС.

Якщо представником у цивільній справі виступає фізична особа, на наш погляд, доцільніше зареєструвати електронний кабінет у підсистемі «Електронний суд» і надсилати процесуальні документи на електронну адресу суду з використанням ЄСІТС.

Оформлення документів при зверненні до суду в електронній формі має певні особливості. Заяви, що подаються до суду в електронній формі, повинні бути підписані електронним цифровим підписом. Судовий збір сплачується із застосуванням понижуючого коефіцієнту 0,8. Його сплата онлайн в кабінеті клієнта банку відповідає вимогам Закону України «Про судовий збір», а квитанція, що надходить на електронну адресу як підтвердження сплати судового збору, є єдиним можливим документом на підтвердження оплати судового збору онлайн та має доказову силу на виконання його вимог [5].

Відповідно до ч. 7 ст. 43 ЦПК України [1] учасник справи у разі подання до суду в електронній формі заяви по суті справи, зустрічного позову, заяви про збільшення або зменшення позовних вимог, заяви про зміну предмета або підстав позову, заяви про залучення третьої особи, апеляційної скарги, касаційної скарги та документів, що до них додаються, зобов'язаний надати доказ надсилання таких матеріалів іншим учасникам справи. Доказ надсилається листом з описом вкладення іншим учасникам справи копій поданих до суду документів. У випадку, коли інший учасник справи відповідно до внесених ідентифікаційних даних про нього має зареєстрований Електронний кабінет, функціонал Електронного

суду в автоматичному режимі надає суду та учаснику справи доказ надсилання до Електронних кабінетів інших учасників справи поданих до суду документів. Проте роздруківка електронного листування щодо надсилання копії апеляційної скарги на електронну адресу іншому учаснику справи не є належним доказом на підтвердження виконання вказаного обов'язку, оскільки не дозволяє суду переконатись у дійсності такого надсилання, а також перевірити, який саме документ було надіслано учаснику справи та встановити факт отримання нею такого направлення [5].

Якщо інший учасник справи відповідно до частини шостої статті 14 ЦПК України зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет, але не зареєстрував його, учасник справи, який подає документи до суду в електронній формі з використанням електронного кабінету, звільняється від обов'язку надсилання копій документів такому учаснику справи (абзац 3 частини сьомої статті 43 ЦПК України) [1].

Надсилання копії заяви (скарги) з додатками на електронну адресу (яка не має статусу офіційної) іншим учасникам справи є додатковим способом повідомлення про звернення до суду апеляційної інстанції, однак не є альтернативним [5].

Таким чином, реєстрація електронного кабінету в підсистемі «Електронний суд» для тих осіб, які не зобов'язані його реєструвати та надсилання процесуальних документів на електронну адресу суду з використанням ЄСІТС має ряд переваг.

По-перше, це сплата судового збору із застосуванням понижуючого коефіцієнту 0,8. По-друге, підсистема «Електронний суд» автоматично надає суду та учаснику справи доказ надсилання до Електронних кабінетів інших учасників справи поданих до суду документів. По-третє, звільнення від обов'язку надсилання копій документів учаснику справи, який зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет, але не зареєстрував його.

Розширення можливостей функціоналу «Електронний суд» передбачає також спрощення підтвердження повноважень представника у цивільних справах шляхом оформлення електронного доручення.

У разі формування електронного доручення за допомогою підсистеми «Електронний суд» від особи не потрібно вимагати додаткового надання паперового примірника такої довіреності або іншого документа, що посвідчує повноваження представника. Електронна довіреність, яку можливо надати за допомогою підсистеми «Електронний суд», видається за наявності у відповідній особи довірителя та його представника особистих електронних кабінетів у підсистемі «Електронний суд», що передбачає наявність у таких осіб електронного цифрового підпису. Електронна довіреність видається лише за умови його підписання електронним ключем довірителем за допомогою алгоритмів, визначених у підсистемі «Електронний суд». Надалі така електронна довіреність автоматично додається до позовної заяви, яка подана представником від імені довірителя через підсистему «Електронний суд», разом з цим у користувачів відсутня можливість будь-яким чином впливати на зміст та вигляд такої електронної довіреності, тобто вона формується підсистемою «Електронний суд» самостійно, відповідно до обраного обсягу повноважень представника [5].

Таким чином, електронне доручення, сформоване за допомогою підсистеми «Електронний суд» не вимагає будь-якого додаткового засвідчення і є належним документом, що підтверджує повноваження представника у цивільних справах в суді.

Якщо представником у цивільних справах є адвокат, він має можливість оформити ордер на підтвердження своїх повноважень шляхом генерування його через «Особистий кабінет адвоката» на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України. У такому разі ордер має містити обов'язкові реквізити, визначені Положенням № 41. У випадку автоматичного не заповнення при генерації деяких реквізитів, такі дані заповнюються адвокатом самостійно.

Накладення адвокатом електронного цифрового підпису на копію ордера не свідчить про дотримання вимог щодо його змісту, в розумінні Положення № 41, а лише засвідчує його правовий статус електронної копії документа.

29 квітня 2022 року Рада адвокатів України ухвалила рішення № 45 «Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги», яким доповнила

Положення, зокрема, пункт 10 новим абзацом наступного змісту: «Під час дії воєнного стану на території України дозволяється видача адвокатським бюро/адвокатським об'єднанням ордеру без скріплення його печаткою юридичної особи та без підпису керівника адвокатського об'єднання, адвокатського бюро. Правовідносини між адвокатом, який надає правничу (правову) допомогу на підставі цього ордеру та адвокатським об'єднанням, адвокатським бюро врегульовуються внутрішніми документами цих організаційно правових форм здійснення адвокатської діяльності» [6].

Разом з тим, якщо адвокат звертається до суду не від адвокатського бюро або від адвокатського об'єднання, а індивідуально, тому вимоги пункту 10 Положення у редакції рішення Ради адвокатів України від 29 квітня 2022 року № 45 не підлягають застосуванню у цьому випадку.

Отже, обов'язковим реквізитом ордеру, є власноручний підпис адвоката (у графі «Адвокат»).

Оскільки, електронний ордер у підсистемі «Електронний суд» формується на підставі паперового ордеру, а отже, має відповідати йому щодо обсягу повноважень адвоката на представництво інтересів довіреної особи (учасника справи) у межах відповідної цивільної справи.

Так, обов'язковим полем, яке заповнюється адвокатом під час створення електронного ордеру через підсистему «Електронний суд», є зазначення ордеру, на підставі якого видається електронний ордер. Тож об'єм повноважень представника, у тому числі орган, у якому надається правова допомога, визначаються безпосередньо у паперовому ордері, та електронний ордер, сформований у підсистемі «Електронний суд», має відповідати такому складеному паперовому ордеру. Зазначення у електронному ордері, сформованому через підсистему «Електронний суд», що він виданий на підставі іншого ордеру, переконливо доводить, що такий електронний ордер не є самодостатньою підставою для виникнення у адвоката повноважень на представництво інтересів особи, якій надається правова допомога. Первісно повноваження у певних обсязі та межах виникають у представника на підставі паперового ордеру, якому безумовно має відповідати й електронний ордер, сформований у підсистемі «Електронний суд», на підставі якого адвокат може представляти інтереси учасника справи у підсистемі «Електронний суд».

Та обставина, що у електронному ордері, сформованому у підсистемі «Електронний суд», зазначається про представництво інтересів довіреної особи у судах, не спростовує наведених висновків Верховного Суду, адже електронний ордер, сформований у підсистемі «Електронний суд», формується із застосуванням вбудованого текстового генератора без можливості довільного формування тексту ордеру, а шляхом заповнення форм, передбачених Інструкцією [5].

Отже, адвокат як представник у цивільному судочинстві зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет у підсистемі (модулі) «Електронний суд» ЄСІТС. Разом з тим, наявність у представника особистого електронного кабінету дозволяє йому сформувати електронне доручення за допомогою підсистеми «Електронний суд», яке заміняє паперовий примірник такої довіреності та значно спрощує підтвердження повноважень представника. Однак, як недолік, слід відзначити відсутність можливості представників будь-яким чином впливати на зміст та вигляд такої електронної довіреності, оскільки вона формується підсистемою «Електронний суд» самостійно, відповідно до обраного обсягу повноважень представника. Тому, доцільним, на наш погляд, є надання процесуальним представникам в подальшому можливості корегувати зміст та форму електронної довіреності.

Висновки. Підсумовуючи участь представника у цивільних справах з використанням Єдиної судово-інформаційної телекомунікаційної системи, автор дійшов до висновку, що підсистеми (модулі) ЄСІТС стають більш популярними серед учасників судового процесу. Реєстрація електронного кабінету в підсистемі «Електронний суд» спрощує можливість здійснення представництва в цивільному судочинстві для тих фізичних осіб, які не зобов'язані реєструвати кабінет і має ряд вагомих переваг у тому разі, якщо електронний кабінет не

zareestrovano. Takozh, zavdyaki rozshyrennyu mozlyvostey funktsionalu «Elektronnyi sud» sproscheno pidtvyrzhennya povnovazhen' advokata yak predstavnyka u tsyvilnykh spravakh shlyakhom oformlennya elektronnoho doruchennya.

Zavdyaki reestratsii elektronnoho kabynetu predstavnyky u tsyvilnykh spravakh, yaki proyshly elektronnu identyfikatsiyu, otrymuyut bilyshе mozlyvostey dostupu do informatsii ta servisiv ЄSІТС або її окремих підсистем (модулів). Vияvlennya nedolikiv pri pidtvyrzhenni povnovazhen' predstavnykiv za dopomogoyu elektronnoho orderu iz підсистеми «Elektronnyi sud», їх виправлення та усунення, dozvolit' рухатись далі в напрямках, yaki достатньо гарантують належне відправлення правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Цывилыный процесуальный кодекс Украины від 18.03.2004 p. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2004, № 40–41, 42, ст. 492.
2. ДП «ІСС» інформує: підсистема Електронний суд нараховує 200 тисяч користувачів. URL: <https://mn.vl.court.gov.ua/sud0311/pres-centr/news/1485005/> (дата звернення 30 листопада 2023 p.).
3. Статистика, яка відображає кількість людей, які скористалися послугами Електронного суду перебуваючи за кордоном. Перший квартал 2022 та перший квартал 2023 року. Офіційна сторінка ДП ІСС «Електронний суд» в мережі Facebook: URL: 09.05.2023. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid03q38atpThiHcZBvf5F6MWveYAEDKo3NML94ehtV99EFTfgBYfM2XCg5ux8me9gZBl&id=100063574382629&paipv=0&eav=AfbQIbAJmHqohFWAsDAa6z-STcKQczdDrzfs_I5QXmLAZM8DDSWNzGzYb5kUaRaGrM&_rdr (дата звернення: 30 листопада 2023 p.).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29.06.2023 p. № 3200-IX. *Офіційний вісник України* від 18.08.2023 p. № 70, стор. 115, стаття 4041.
5. Особливості відправлення правосуддя у цивільних справах в умовах війни: огляд окремих правових позицій Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_vidpravl_pravosud_viina.pdf (дата звернення: 30 листопада 2023 p.).
6. Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги: Рішення № 4529 від квітня 2022 року URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-04-29-r-shennya-rau-45_627a445521cd1.pdf (дата звернення: 30 листопада 2023 p.).

